

**АНАЛІЗ КОНЦЕПТУ «НЕЗАЛЕЖНІСТЬ» НА ОСНОВІ ПРОМОВ ПРЕЗИДЕНТІВ
УКРАЇНИ ТА СПОЛУЧЕНИХ ШТАТІВ АМЕРИКИ****ANALYSIS OF THE CONCEPT “INDEPENDENCE” BASED ON THE SPEECHES
OF UKRAINIAN AND AMERICAN PRESIDENTS****Шастун Д.А.,***orcid.org/0000-0001-7952-674X**студентка II курсу магістратури факультету прикладної лінгвістики
Національного університету «Львівська політехніка»***Кулина О.В.,***orcid.org/0000-0002-2334-0660**кандидат філологічних наук,
доцент кафедри прикладної лінгвістики
Національного університету «Львівська політехніка»*

На думку багатьох учених, мова зазвичай може виявляти те, що людина бачить і яким чином інтерпретує світ. Очевидно, що об'єктом сучасних когнітивних досліджень, зокрема лінгвістичних, є когнітивні процеси, пов'язані з освоєнням та інтерпретацією людиною світу. Результатом таких процесів є впорядкована система знань індивіда про світ – концептуальна картина світу, основним елементом якої є концепт. Статтю присвячено аналізу концепту «незалежність» на основі промов президентів України та Сполучених Штатів Америки за останні декілька років, а саме використання цього концепту в українській і англійській мовах. Проблема у визначенні концепту постає сьогодні особливо гостро, адже це питання перегукується з поняттям національної ідеї. У статті на матеріалі окремих промов президентів України та Сполучених Штатів Америки до Дня Незалежності за останні 8 років з'ясовано специфіку концепту «незалежність». Передусім у роботі розглянуто поняття «концепт», яке є ключовим під час дослідження. Не викликає жодних сумнівів, що є багато дефініцій терміна «концепт». Кожен із лінгвістичних підходів по-своєму трактує це поняття. Водночас серед усіх визначень можемо виділити деякі спільні риси, сформувавши на їхній основі окреме, узагальнене визначення: концепт – це універсальна, глобальна одиниця ментального рівня, яка має чітку й послідовну структуру, яка за допомогою мови може виражати та пояснювати систему знань людини про все, що її оточує. Також у статті представлено класифікацію концептів відомої професорки О. Кубрякової. У процесі дослідження представлено особливості репрезентації концепту у двох мовах, з'ясовано структурно-семантичну організацію зв'язку між роками висловлення промов. Практична частина полягає в лексикографічному огляді поняття «незалежність» в українській і англійській мовах. Під час цього виду аналізу було використано різноманітні іншомовні словники для з'ясування значень та зв'язків між концептом. Дослідження промов дало змогу дійти висновку, що значення концепту може варіюватися залежно від року проголошення промови, особи (тобто президента), інших важливих чинників.

Ключові слова: концепт, лінгвоконцептологія, промови президентів, аналіз концепту, лексикографічний метод, США, Україна, незалежність.

According to many scholars, language can usually reveal what a person sees and interprets the world. The object of modern cognitive research, particularly linguistics, is the cognitive processes associated with the development and interpretation of the human world. The result of such approaches is an orderly system of personal knowledge about the world – a conceptual picture of the world, the main element of which is the concept. The article is devoted to analyzing the concept of “independence” based on the speeches of the Presidents of Ukraine and the United States over the past few years, particularly the use of this concept in Ukrainian and English. The problem of defining the concept is especially acute today because this issue clearly echoes the national idea. The article, based on separate speeches of the Presidents of Ukraine and the United States on Independence Day over the past eight years, clarifies the concept of “independence”. First of all, the paper considers the “concept”, which is crucial in the study. There is no doubt that there are not many definitions of the term “concept”. Each of the linguistic approaches interprets this concept in its way. At the same time, among all definitions, we can distinguish some common features, forming on their basis a separate, generalized definition: a concept is a universal, global unit of mental level, which has a clear and consistent structure that can express and explain the human knowledge system. that surrounds it. The article also presents a classification of concepts by the famous professor O. Kubryakova. In the course of the research, the peculiarities of the representation of the concept in two languages are presented, the structural-semantic organization of the connection between the years of speeches is clarified. The practical part is a lexicographical review of the concept of “independence” in Ukrainian and English. During this type of analysis, various foreign dictionaries were used to clarify the meanings and relationships between the concept. A study of the speeches concluded that the concept's meaning might vary depending on the year of the speech, the person (i.e., in our case, the president), and other essential factors.

Key words: concept, linguoconceptology, speeches of presidents, concept analysis, lexicographic method, USA, Ukraine, independence.

Постановка проблеми. Складні та переломні періоди у внутрішньому та зовнішньополітичному житті окремої держави неодмінно втілюються в мові. Особливо чітко це видно на промовах президентів України та США. З кожним роком їхні слова змінюються, а особливо значення концепту. Це свідчить про те, що лінгвістичні дослідження та й сама наука не стоять на місці, вони завжди мають куди рухатися вперед та як впливати на мову.

Культура впливає на життя людини та створює національні концепти – з'являються нові образи й оцінки, цінності та норми поведінки. Людина потрапляє в певні рамки своєї поведінки і життєдіяльності. Формуються стереотипи й уявлення про життя. Мова відіграє важливу роль у культурі та свідомості людини.

Концепт тісно переплітається з мовою. Виникають концептуальні системи певного етносу та лінгвокультури.

Актуальність дослідження зумовлена потребою виявлення концепту «незалежність» у зазначених промовах, відмінності між мовами та президентами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблему аналізу лінгвокультурного концепту досліджували Е. Розвод, О. Левченко, Л. Барсалоу, В. Крофт, А. Вежбицька, А. Бабушкін, В. Карасик, В. Маслова, О. Селиванова, С. Воркачов, В. Дем'янков, М. Красавський, Д. Лихачов, Г. Слишкін, Ю. Степанов, Й. Стернін та інші.

Постановка завдання. Метою дослідження є аналіз національних особливостей утілення концепту «незалежність» на основі промов президентів України та США (Віктор Янукович, Петро Порошенко, Володимир Зеленський, Барак Обама, Дональд Трамп, Джо Байден).

Дослідження полягає в тому, щоб з'ясувати місце й роль концепту «незалежність» в українській і американській картинах світу, охарактеризувати особливості його вербального вираження, дослідити взаємодію між структурами концепту.

Специфіка дослідження концепту в сучасній лінгвістиці полягає в тому, що він є міждисциплінарним поняттям, сформованим у різних наукових школах, зокрема в когнітології, філософії, логіці, лінгвокультурології, психолінгвістиці, має в межах цих наук різні зміст і обсяг.

Виклад основного матеріалу. Завдяки методам когнітивної лінгвістики нині можна розглядати такий процес, який дістав назву «концептуалізація», у ньому є визначена когнітивна структура, частина якої допомагає висловлювати свої думки, а інша частина перетворюється на

вербальний знак. Саме в результаті такого процесу створюється концептуальна система, складниками якої стають концепти [4, с. 258]. В останні декілька десятиліть термін «концепт» досить широко використовувався в лінгвістиці, саме тому він став одним із базових понять сучасної лінгвістичної науки. Основні концепти розглядають як об'єкти не тільки культурологічного, а і лінгвістичного дослідження.

Основним терміном когнітивної лінгвістики є «концепт», що походить з лат. *conceptus* – «поняття», деякі дослідники оперують цими поняттями як синонімами. Але нині будемо їх диференціювати. «Поняття» уживається передусім у логіці та філософії, а «концепт» – у мовознавстві та лінгвокультурології [2].

Підходи до розуміння концептів

У сучасному мовознавстві можна виокремити три основні підходи до розуміння концепту [4, с. 7]:

1. Лінгвістичний (вивчали С. Аскольдов, Д. Лихачов) – досліджує проблему вивчення мови, її єдності та цілісності, мислення та мовної свідомості.

2. Когнітивний (З. Попова, Й. Стернін, О. Кубрякова) – вивчає проблеми концептуалізації і категоризації світу, відбувається пізнання через мову.

3. Культурологічний (Ю. Степанов, Г. Слишкін) – дає цікавий матеріал для усвідомлення картини світу носіїв мови та національного менталітету.

Типологія концептів

Концепт – складна оперативна одиниця пам'яті, яка утворюється у свідомості мовця, відображає основні національні уявлення про навколишній світ. Розрізняють багато типів концептів, проте немає єдиної типології, оскільки типологізація концептів може здійснюватися за різними параметрами.

За Й. Стерніним, концепт – це приналежність свідомості людини, глобальна одиниця розумової діяльності, квант структурованого знання [5].

Люди думають концептами, одиницями свідомості. Упорядкована система концептів у свідомості людини утворює концептосферу.

Згідно з дослідженнями В. Карасика, концепт складається із трьох елементів – понятійного, образного та ціннісного. Концепт, на відміну від поняття, не тільки усвідомлюється, а й відчувається. Отже, його обсяг ширше обсягу поняття. Концепт містить саме поняття, є його неодмінною ядерною частиною [1, с. 3–16].

Концепт є одиницею мислення. Мовознавець А. Рудакова поділяє концепти на такі [3, с. 167]:

1. Конкретно-чуттєвий (художній) образ – предмети та явища навколишнього світу віддзеркалюються у свідомості людини під впливом реального життя, в образах.

2. Уявлення – образ предмета або явища, засновується на минулому досвіді людини і її знаннях.

3. Схема – це викладення чогось у загальних і основних рисах; система компонентів знань та відомостей про якийсь предмет, явище, виражена графічно.

4. Поняття – це розуміння суті справи, форма мислення, яка відбиває ознаки, особливості, зв'язки і відношення предметів та явищ у їхній суперечності.

5. Прототип (від гр. *protos* – «перший») – початковий образ. Найчастіше поняття «прототип» уживається в літературі, мистецтві та кінематографі. Це конкретна історична або сучасна особистість, яка жила в певну епоху і відображає риси та характеристику вигаданих героїв.

6. Фрейм (від англ. *frame* – «будова», «система», «рамка») – конструкція, що представляє стандартні ситуації в розумі людини або інтелектуальної системи, рекомендована для розпізнавання нового випадку, що ґрунтується на такій ситуативній моделі.

7. Сценарій – когнітивна структура, заснована на сприйнятті знань про типові ситуації і пов'язані із цим ситуації, очікування реальних або гіпотетичних об'єктів.

8. Гештальт – практичний напрям психотерапії, основні ідеї і методи якого розробили Фредерік Перлз і Пол Гудман.

Лексикографічний метод як продуктивний метод лінгвістичного аналізу полягає у планомірній інвентаризації одиниць мови. Він дає змогу провести систематизацію мовного матеріалу і виявити його особливості. Сутність цього методу полягає не лише в упорядкуванні

мовних одиниць на основі обраного критерію, а в тому, що за допомогою цього методу можна вивчити об'єкти лексикографії детальніше, тобто їхні особливості та функціонування в певній мові.

Лексикографічний спосіб проведення концептуального аналізу, на думку О. Кубрякової, є здійсненням реконструкції концепту, визначенням його національної специфіки та місця у свідомості людини [4]. Хоча вербалізація концепту в мові відбувається за допомогою лексичних і фразеологічних одиниць, аналіз лексикографічних джерел (тезаурусні, синонімічні, тлумачні, фразеологічні словники), а також суб'єктивного мовного досвіду дослідника є необхідним для визначення його імені, понятійного ядра, вербальних одиниць, які експлікують концепт, а також для побудови номінативного поля.

Кількісний аналіз дефініцій лексеми «незалежність» в англійських лексикографічних джерелах

Проаналізуємо результати аналізу наявності компонентів значення лексеми *independence* в англійських лексикографічних джерелах.

Першим значенням англійського іменника *independence* є **політична свобода**:

– political freedom from control by the government of another country (Longman Dictionary) [9];

– freedom from political control by other countries (Oxford Advanced Learner's Dictionary) [12];

– freedom from being governed or ruled by another country (Cambridge Dictionary) [7].

У другому значенні слово *independence* безпосередньо стосується особистої свободи окремої людини:

1. Слова.

2. Фрази.

3. Люди.

4. Місця.

5. Їжа.

Кількісний аналіз дефініцій лексеми «незалежність» в англійських лексикографічних джерелах

Таблиця 1

Лексикографічний аналіз

Частина мови	Назва словника	Кількість дефініцій
Іменник	American Heritage Dictionary	2
	Oxford Advanced Learner's Dictionary	3
	Longman Dictionary of Contemporary English	3
	Meriam-Webster Dictionary	2
	Cambridge Dictionary	4
	Oxford Collocations Dictionary for students of English	7

Концепт за президентами

Незалежність	Байден	Трамп	Обама	Зеленський	Порошенко	Янукович
Слова	22	12	14	22	8	6
Фрази	31	32	9	13	17	3
Люди	3	24	5	2	0	0
Місця	0	2	0	19	0	0
Іва	0	0	0	6	0	0

Аналіз концепту "незалежність"

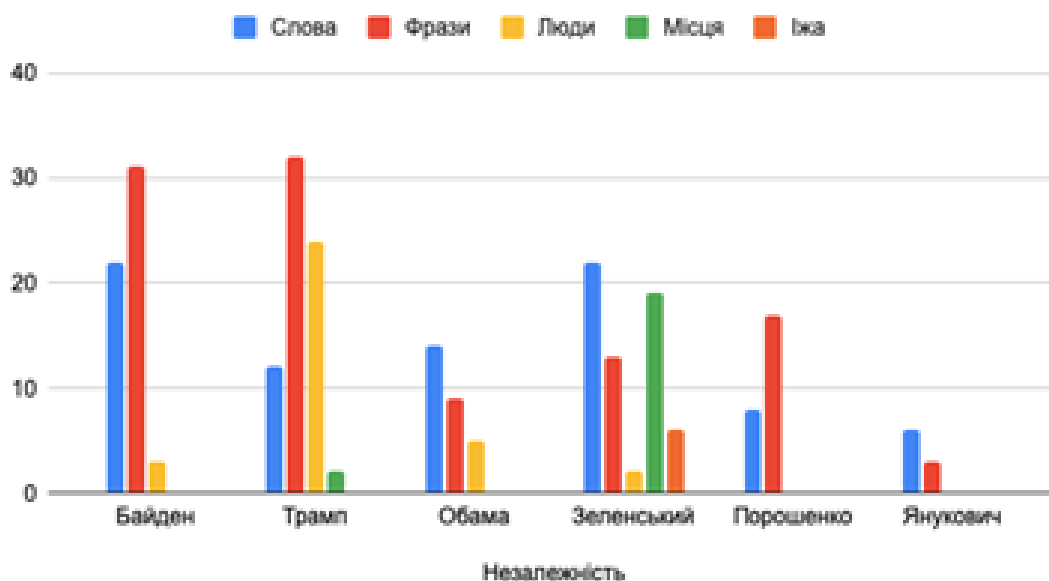

Рис. 1. Діаграма концепту

Після проведення детального аналізу всі промови зазначених президентів США й України було зроблено таку таблицю (табл. 2).

Також для більш наочного розуміння додаємо діаграму: (рис. 1).

Висновки. Незалежність завжди була і залишається актуальною темою в концептуальних картинах світу різних держав і народів. Історія показує різні приклади порушення волі людини, поневолення, дискримінації прав людини.

Концепт «незалежність» відображає низку чинників: культуру, соціум, традиції та звички окре-

мого народу. У порівнянні двох народностей концепт «незалежність» має ментальні відмінності: якщо українська картина світу відображала патріотизм, віру у краще майбутнє, людяність і толерантність, то в англійській переважає прихильність до традицій і звичок, стабільності та сталості. Концептуальна картина окремого етносу залежить від картини світу однієї людини. На це також впливають соціально-економічні і політичні чинники.

Отже, досліджений концепт є дуже обширним, він вказує на те, наскільки Україна та США є особливими державами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Карасик В. Языковой круг: личность, концепты, дискурс. Москва : Гнозис, 2004. 390 с.
2. Попова З., Стернин Й. Понятие «концепт» в лингвистических исследованиях. Воронеж : Изд-во Воронеж. ун-та, 2000. 30 с.
3. Рудакова А. Объективация концепта «Быт» в лексико-фразеологической системе русского языка : дис. ... канд. фил. наук. Воронеж, 2003. С. 26–28.
4. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми : підручник. Полтава : Довкілля-К, 2008. 711 с.
5. Стернин И. Значение слова и его компоненты. Воронеж, 2003.
6. American Heritage Dictionary. URL: <https://ahdictionary.com>
7. Cambridge Dictionary. URL: <https://dictionary.cambridge.org>
8. Collins Online English Dictionary. URL: <https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english>

9. Longman Dictionary. URL: <https://www.ldoceonline.com/dictionary/>
10. Meriam-Webster Dictionary. URL: <https://www.merriam-webster.com>
11. Online Oxford Collocation Dictionary. URL: <http://www.freecollocation.com>
12. Oxford Learner's Dictionaries. URL: <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com>

ПРОМОВИ ПРЕЗИДЕНТІВ

13. Янукович В. День Незалежності. 2013. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=IKzX6rhokRU>
14. Зеленський В. День Незалежності. 2019. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=7CY6ZAoG7h0&t=577s>
15. Порошенко П. День Незалежності. 2017. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=UzssrekMtSw>
16. Обама Barack. Independence Day. 2014. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=pxqHnXbhoGw&t=3s>
17. Trump Donald. Independence Day. 2019. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=IE3rNWYvkRg&t=23s>
18. Biden Joe. Independence Day. 2021. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=N3eHPTORfI4&t=66s>